

Foredrag i Oslo Militære Samfund mandag 20. november 2006

ved

Generalmajor Torgeir Hagen
Sjef Etterretningstjenesten

Foto: Stig Morten Karlsen Oslo Militære Samfund

E-TJENESTEN I EN OMSKIFTELIG VERDEN

Innledning

Formann, mine damer og herrer.

Det er en stor glede for meg å være her i Oslo Militære samfunn i kveld. Det er nå 44 år siden en av mine forgjengere, oberst Vilhelm Evang, sto på denne talestolen for å foredra om etterretningstjeneste i 1962. Siden den gang har det (av naturlige årsaker) ikke vært mange etterretningssjefer her.

Etterretningstjenesten søker normalt ikke publisitet, og de vurderinger og analyser vi gjør, leverer vi kun til våre foresatte og oppdragsgivere. Vi legger også stor vekt på å skjerme informasjon om kilder, metoder og kapasiteter. Det er likevel mye som kan sies om Etterretningstjenesten. Jeg håper at mitt foredrag kan være et bidrag til å belyse hvordan tjenesten i dag ser sin rolle i en verden preget av økende omskiftelighet og komplekse utfordringer.

Av tittelen på mitt foredrag kan man få inntrykk av at Etterretningstjenesten står som en konstant størrelse i en verden under endring. Slik er det selvfølgelig ikke. Norges etterretningstjeneste må kontinuerlig endre og tilpasse seg i takt med skiftende internasjonale omgivelser. De siste 15 år har i så måte vært en krevende tid for alle som søker å følge og vurdere internasjonale utviklingstrekk - og konsekvenser for nasjonale utenriks- og sikkerhetsinteresser.

Jeg vil innledningsvis kort kommentere tre sentrale prosesser som er med på å forklare bakgrunnen for og dynamikken i de utfordringer Etterretningstjenesten må forholde seg til i dag:

- Den globaliserte verden
- Nye internasjonale maktstrukturer etter den kalde krigen, og
- Utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Den globaliserte verden

Vi er mer avhengige av og påvirkes mer direkte og raskere av andre staters og aktørers handlinger enn tidligere. På det økonomiske, kulturelle og politiske området er dette forholdet spesielt sterkt. Dette har bidratt til at skillet mellom rent innenriks- og utenrikspolitiske saker har blitt mer diffust. Økende deler av offentlig forvaltning opplever at hendelser på deres saksfelt har utenrikspolitiske implikasjoner.

For Etterretningstjenesten har dette gitt seg utslag i økende kundekrets og nye forventninger til hvilke produkter vi kan levere.

Frembringelse av etterretninger betraktes i økende grad som et naturlig bidrag i en beslutningsprosess. Antallet forespørsler/oppdrag tjenesten mottar er økt med 400% fra 2003 til i dag. Det sier noe om etterspørselen av tjenestenes produkter.

Den positive siden av globaliseringen er at flere land blir del av det nettverk som tidligere var forbeholdt den rike del av verden. Men globalisering kobles også til økt spredning av trusler som ikke lar seg stoppe ved landegrensene. Internasjonal terrorisme, spredning av masseødeleggelsesvåpen, miljøutfordringer, menneskehandel og organisert kriminalitet er en del av de felles og voksende utfordringer vi må forholde oss til.

Reaksjonene på globaliseringsprosessen er vel så viktige. Det er verdt å merke seg at ikke alle land deltar på like vilkår eller i like stor grad. Forskjellen mellom små og store land, industrialiserte land og utviklingsland, er betydelig hva gjelder muligheten til å påvirke og stå i mot ytre påvirkning, samt å trekke fordeler av dette forholdet.

Avmakt hos aktører kan resultere i negative reaksjoner, lokalt så vel som globalt. Det er i denne sammenheng blitt pekt på at fremveksten av islamistisk ekstremisme kan tolkes som en reaksjon mot globaliseringen og spredning av vestlige verdier.

For Norge innebærer denne utviklingen at en rekke utfordringer har rykket nærmere og nye trusler har oppstått.

Nye maktstrukturer

Innenfor statsvitenskaplige og historiske studier er Sovjetunionens sammenbrudd i 1991 beskrevet som et paradigmeskifte. For store deler av det internasjonale system av stater ble selve logikken, som ga rasjonalitet til rådende maktstrukturer, borte. Vi gikk fra en bipolar til en tilnærmet unipolar struktur dominert av vestlige stater med USA i spissen.

USA og Vesten er imidlertid ikke enerådende på den globale arena. I dag er vi vitne til at ekspanderende regionale stormakter, som Kina og India, i økende grad fremstår med globale interesser og ambisjoner. Forholdet mellom regionale og globale stormakter vil også i fremtiden være med å bestemme stabiliteten i vår verden, og representerer utfordringer vi som etterretningstjeneste må følge nøye.

Utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Uløselig knyttet til og en underliggende drivkraft for de endringer vi har vært vitne til, er hurtigheten i den teknologiske utviklingen. Den grenseløse og globaliserte verden er et direkte uttrykk for nye samhandlingsmønstre og utveksling av alt fra varer til ideer og kunnskap muliggjort av kommunikasjonsteknologi og et sammenvevet nettverk av transportårer.

Utviklingen innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi har gjort det mulig å følge en hendelse som utfolder seg hvor som helst i verden i sanntid. Gulfkrigen på 1990-tallet og direkte overførte tv-bilder fra de alliertes fremrykning markerte i så måte en ny tid.

Internett har for lengst brutt ned eksisterende barrierer og utviklet seg til ikke bare en kontinuerlig ekspanderende database over tilgjengelige informasjonskilder, men også til et viktig verktøy for internasjonal terrorisme. For ekstreme islamistiske grupperinger representerer Internett en mulighet til å spre sitt ideologiske budskap til en hel verden, opprettholde kontakten til et geografisk spredt nettverk, innhente informasjon om mulige terrormål, publisere terrorhandlinger og til å rekruttere nye tilhengere. Internett har av samme grunn blitt en viktig kilde til å forstå og følge utviklingen i internasjonal terrorisme.

I dagens virkelighet er i all hovedsak mangel på informasjon unntaket mer enn regelen. Informasjon er påtrengende tilgjengelig. Vi behøver ikke å frykte at ikke større og mindre hendelser med minimal forsinkelse formidles til oss i et utall medier. For Etterretningstjenesten er mengden informasjon som skal bearbeides en formidabel utfordring i seg selv.

I takt med at mengden av informasjon har økt, har utfordringen blitt å få tilgang på relevant, kvalitetssikret og objektiv informasjon. Betydningen av kildekritikk og kunnskap om avsenders motivasjon har økt proporsjonalt med mengden av tilgjengelig informasjon.

Trusselbildet

Antallet tradisjonelle væpnede konflikter mellom stater og antallet mennesker som omkommer i denne type konflikter er nedadgående. For en stor del er disse erstattet av lokale konflikter med utgangspunkt i etniske motsetninger, statssammenbrudd, og borgerkrig. Disse vil ofte ha et stort spredningspotensial og vil raskt kunne eskalere til regionalt omfang. Dette vil være spesielt fremtredende ved etniske konflikter hvor representanter for de ulike gruppene er spredt over flere naboland.

Samtidig er mengden grenseoverskridende trusler og trusler knyttet til ikke-statlige aktører og asymmetriske trusler i vekst.

Globaliseringen har medført at konflikter og ustabilitet i andre deler av verden kan få direkte konsekvenser for Norge. Ivaretagelse av norske nasjonale interesser er i mindre grad begrenset til norsk territorium enn før. Norges sikkerhet er derfor tett knyttet til en fredelig og stabil utvikling globalt.

Diskusjonen rundt et utvidet trusselbegrep illustrerer hva vi er bekymret for i det daglige, og kan delvis ses som en konsekvens av globaliseringsprosessen. Det er ikke lenger bare konkrete militære trusler som skaper frykt, men hele bredden av grenseoverskridende trusler med utgangspunkt i politiske, religiøse, sosiale, økonomiske, humanitære og miljømessige forhold.

Trusselbildet vi må forholde oss til i dag er derfor omfattende og sammensatt. Viktige nasjonale interesser blir utfordret, men til forskjell fra hva som var tilfellet under den kalde krigen, er ikke disse truslene eksistensielle.

Jeg vil gå nærmere inn på tre områder som alle er sentrale for Etterretningstjenestens arbeid:

- Utviklingen i våre nærområder
- Internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen, og
- Norske styrker i internasjonale militære operasjoner

Våre nærområder

Enhver nasjon vil alltid være opptatt av sine nærområder og konsekvensene av aktivitet der.

Nordområdene har fortsatt en viktig militærstrategisk betydning, men forhold knyttet til ressursforvaltning, miljø og økonomiske interesser spiller en stadig økende rolle. (Dette gjelder for alle stater som har definerte eller potensielle interesser i Nordområdene.)

Dagens Russland utgjør ingen militær trussel rettet mot Norge, men Russland vil i uoverskuelig fremtid ha sterke strategiske interesser knyttet til nordområdene. Dette innebærer at betydelige militære ressurser fortsatt vil befinne seg på Kola og i Nordvest-Russland, herunder sjøbaserte strategiske kjernevåpen.

Det er fortsatt uavklarte grensespørsmål mellom våre to land i et område som antas å inneha store rikdommer, og norsk jurisdiksjonshåndhevelse utfordres fra tid til annen.

Våre utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitiske problemstillinger vil derfor også i fremtiden i sterk grad bli formet av hva som skjer hos vår store nabo i øst. Dette er – om ikke annet – en klassisk stormakt – småstat logikk som medfører at vi må forholde oss til utviklingen i Russland (og her vil Etterretningstjenesten være en bidragsyter til støtte for utformingen av norsk politikk i området).

Internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen

De siste ti årene har vi vært vitne til omfattende terrorangrep i Afrika, USA, Asia, Midtøsten og Europa. Dagens internasjonale terrorisme har andre aktører, annen motivasjon og angrepene har større konsekvenser enn hva vi tidligere opplevde. Terrorangrepene 11. september 2001 var ikke bare et sjokk for USA, men representerte et tilsvarende skifte for sikkerhetstenkningen i hele det internasjonale samfunn.

Trusselen fra internasjonal terrorisme er en kompleks størrelse, som ikke bare krever innsikt i den overliggende ideologiske rammen for å kunne forstå den, men hvor vi også må søke detaljert kunnskap om de faktorer som motiverer ulike terrorgrupper til handling og hvordan slike handlinger skjer.

Det er en utbredt frykt for at masseødeleggelsesvåpen – biologiske, kjemiske og kjernefysiske – skal spres ukontrollert ikke bare til stater, men også til terrorister. Masseødeleggelsesvåpen i hendene på terrorgrupper vil innebære en ny omdreining i det internasjonale trusselbildet. Konsekvensene av et terrorangrep med slike våpen kan bli katastrofale og få store ringvirkninger.

Teknologi og kunnskap forbundet med utvikling av biologiske, kjemiske og kjernefysiske våpen gjøres stadig mer tilgjengelig. Teoretiske formler og ”gjør det selv” oppskrifter er relativt lett tilgjengelig via Internett. Terskelen for å kunne ta i bruk denne type våpen på en

effektiv måte er heldigvis fortsatt relativ høy. Vi må likevel innse at muligheten rykker nærmere dag for dag.

Flere nye stater har åpent erklært eller viser klare indikasjoner på at de vil tilegne seg masseødeleggelsesvåpen. I tillegg opplever vi økt spredning av teknologi og kompetanse med hensyn til produksjon av langtrekkende missiler.

Mange land knytter fortsatt besittelse av kjernefysiske våpen til nasjonal prestisje og sikkerhet. Det er derfor å forvente at det internasjonale ikke-spredningsarbeidet i fremtiden vil oppleve press fra stadig flere stater som ønsker å tilegne seg masseødeleggelsesvåpen.

Koblingen mellom stater som kan tenkes å utgjøre en internasjonal trussel, terrorgrupper og masseødeleggelsesvåpen utgjør kanskje et av vår tids mest dystre scenarier.

Internasjonal terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen er problemer som enhver stat, uavhengig av geografisk og politisk plassering, må forholde seg til. Selv om aktørene som analyseres under denne kategorien gjerne har en geografisk forankring, representerer deres planer og handlinger et grenseoverskridende problem som også vi må være forberedt på at vi kan bli berørt av. Dette er en formidabel utfordring for etterretnings- og sikkerhetstjenester over hele verden.

Trusselen mot militære styrker

Norges deltakelse i internasjonale militære operasjoner i kriserammede områder eller som del av den internasjonale kampen mot terrorisme er en integrert del av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Norge er i dag til stede med et betydelig militært bidrag i Afghanistan. I tillegg er vi representert med styrkebidrag eller observatører bl.a. i Sudan, Etiopia og Eritrea, Kosovo og Libanon.

Etterretningstjenesten støtter norske styrker i internasjonale operasjoner både i planleggingsfasen og under gjennomføringen for å bidra til styrkebeskyttelse og til løsning av oppdraget. De grunnleggende prinsipper er de samme uavhengig av operasjonens karakter. All planlegging må ta utgangspunkt i en realistisk forståelse av forholdene i operasjonsområdet, herunder aktørene i det gjeldende konfliktbildet, hvilke målsettinger de er styrt av og hvilke kapasiteter de har til rådighet. Viktig er også forståelsen av nabostaters rolle i slike konflikter.

Behovet for bearbeidet informasjon – fra det strategiske til det taktiske nivå - er meget stort. En viktig nyskaping i arbeidet for å kunne etablere og vedlikeholde et godt etterretningsgrunnlag er Forsvarets nye ISTAR-konsept (Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance og står på norsk for etterretning, overvåkning, målfatning og oppklaring). Herunder er Etterretningsbataljonen i dag mest utviklet.

Etterretningstjenesten og Etterretningsbataljonen utfyller hverandre på dette området. Sammen har vi på kort tid bidratt til å knytte det strategiske og taktiske nivået nærmere sammen på en hensiktsmessig måte. Resultatet er en mer helhetlig etterretningsmessig innsats med bedre støtte til operative sjefer på alle nivå.

Militære operasjoner vil fortsette å være avhengige av solid etterretningsmessig støtte, og konseptet for etterretningsdrevne operasjoner vil stille stadig større krav til Etterretningstjenesten i fremtiden.

Etterretningstjenesters troverdighet – erfaringer med Irak

Det ble reist spørsmål knyttet til etterretningstjenesters troverdighet etter oppstarten av Irak-krigen i 2003. Et av hovedargumentene for å gå militært inn i Irak var alarmerende rapporter om irakiske kapasiteter til å produsere og benytte masseødeleggelsesvåpen. Det har så langt ikke blitt gjort konkrete funn av denne type våpen i Irak. Påstander om at Irak aktivt støttet internasjonal terrorisme, herunder al-Qaida, er heller ikke bekreftet. Konsekvensene har vært en kritisk gjennomgang i flere land av etterretningstjenestenes prosedyrer for vurdering av etterretninger.

Konklusjonene fra granskningene er til stor del sammenfallende. I rapportene ble det pekt på at det i liten grad ble belyst eventuell tvil rundt informasjonen som ble overlevert beslutningstakere. Disse, på sin side, stilte ikke kritiske spørsmål ved den informasjonen og de vurderinger de mottok.

En rapport peker også på at det utviklet seg en gruppetenkning som ikke oppmuntret til alternative fortolkninger av informasjonsmaterialet. Håndteringen av Irak-krigen illustrerer betydningen av selvstendige nasjonale etterretningsvurderinger, spesielt for et lite land med begrensede innsamlingskapasiteter. Vi må kunne ha et kritisk blikk både på egne og andres materiale, uansett type kilder. Dette betinger en kunnskapsbase som er i stand til å sammenholde så mange ulike typer kildegrunnlag som mulig, samt å være åpne på eventuell usikkerhet som knytter seg til konklusjoner vi trekker. Dette er en betingelse for å kunne bli oppfattet som en objektiv tjeneste og dermed ha tillit. Det er samtidig en kontinuerlig utfordring for ethvert analysemiljø.

Det er i denne sammenheng viktig å minne om at den britiske rapporten (som adresserte etterretninger om masseødeleggelsesvåpen i vid forstand), roste arbeidet som var gjort for å avdekke Libyas våpenprogram og den pakistanske kjernefysikeren Khans spredning av kjernefysisk teknologi. Samarbeidet mellom ulike lands tjenester for å følge og avdekke spredning av teknologi knyttet til masseødeleggelsesvåpen i Nord-Korea, Libya og Khan-nettverket viste betydningen og nødvendigheten av et utstrakt internasjonalt etterretningssamarbeid.

Nasjonal etterretningstjeneste

Etterretningstjenesten er direkte underlagt Forsvarssjefen, og dekker både militære og sivile oppgaver. Som Norges utenlandsetterretningstjeneste har vi som oppdrag å følge forhold *utenfor* Norges grenser som kan ha betydning for norske interesser og å bidra til at våre beslutningstakere til enhver tid innehar et best mulig informasjonsgrunnlag i utenriks-, forsvars- og sikkerhetspolitikken. Trusler som har et nasjonalt opphav påhviler det andre å vurdere, og da i første rekke Politiets sikkerhetstjeneste (PST).

Jeg vil komme nærmere inn på Etterretningstjenestens oppgaver i detalj. Det er imidlertid verdt å merke seg at det er en balanse mellom de militære og ikke-militære oppgaver Etterretningstjenesten er pålagt å ivareta. Et synlig og symbolsk viktig uttrykk for denne balansen er navneendringen fra Forsvarets Etterretningstjeneste til Etterretningstjenesten, slik vi ble hetende f.o.m. 1. august 2003.

En Etterretningstjeneste er avhengig av klare rammebetingelser for sin virksomhet og av ressurser, økonomiske så vel som menneskelige, for å kunne oppfylle sine oppgaver på en forsvarlig måte.

Politiske og juridiske rammebetingelser

Etterretningstjenestens virksomhet reguleres av to hoveddokumenter; Lov om Etterretningstjenesten av 20. mars 1998 og Instruks om Etterretningstjenesten av 31. august 2001. Lov av 1998 tok høyde for at nye typer oppdrag – militære så vel som ikke-militære –

ville utgjøre en stadig større andel av tjenestens virksomhet. Et fellesbegrep for den type trusler vi så fremveksten av på 1990-tallet var transnasjonale trusler. Dette var internasjonal terrorisme, spredningsproblematikk og miljøproblemer. Loven er et fremsynt dokument som har vært avgjørende for at Etterretningstjenesten løpende har vært i stand til å tilpasse seg skiftende internasjonale omgivelser.

Loven har to klare formål;

- "Å legge forholdene til rette slik at Etterretningstjenesten effektivt kan bidra til å kartlegge og motvirke ytre trusler mot rikets selvstendighet og sikkerhet og andre viktige nasjonale interesser", og
- "trygge tilliten til og sikre grunnlaget for kontroll av Etterretningstjenestens virksomhet".

Loven setter tydelige rammer for Etterretningstjenestens virke, men legger forholdene til rette for utarbeidelse av trusselanalyser og etterretningsvurderinger om et bredt sett av områder. Overordnet er norske nasjonale interesser styrende for Etterretningstjenestens arbeid, uavhengig av om en trussel kommer fra en stat, organisasjon eller individ utenfor landets grenser.

Etterretningstjenestens oppgaver kan grovt deles inn i tre kategorier:

- Generell støtte til utforming av norsk utenriks-, forsvars- og sikkerhetspolitikk.
- Direkte støtte til Forsvaret, herunder støtte til beredskapsplanlegging, langtidsplanlegging, effektiviteten i operative avdelinger, norske styrker i internasjonale militære operasjoner, samt nedrustnings- og rustningskontrolltiltak og støtte til forsvarsallianser Norge er del av.
- Transnasjonale trusler, herunder internasjonal terrorisme, overnasjonale miljøproblemer og spørsmål knyttet til produksjon og spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Det er verdt å merke seg at Instruksen om Etterretningstjenesten understreker at oppgavelisten som er angitt i loven ikke er uttømmende. De sikkerhetsutfordringer Norge til enhver tid er stilt overfor må være styrende for hva som defineres som viktige nasjonale interesser. Her har også tjenesten selv et ansvar for å gjøre beslutningstakere oppmerksomme på utviklingstrekk som vil kunne representere en trussel i nær eller fjern fremtid.

En såkalt hemmelig tjeneste må skjerme seg for innsyn for å beskytte arbeidsmetoder, kapasiteter og kilder. I et åpent og demokratisk samfunnssystem forutsetter denne virksomheten tillit til at det er innebygde mekanismer for kontroll og tilsyn av tjenestens arbeid. Etterretningstjenesten er underlagt kontroll og tilsyn fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste, det såkalte EOS-utvalget.

I det løpende arbeidet er den politiske styringen, representert ved Forsvarsdepartementet, viktig for Etterretningstjenestens virksomhet. Forsvarsdepartementet utarbeider i samarbeid med tjenesten og på bakgrunn av innspill fra andre departementer og deler av forvaltningen, prioriterte arbeidsområder for tjenesten.

Samspillet mellom departementet og tjenesten bidrar til og sikrer at det handlingsrom vi er gitt for å oppfylle våre pålagte oppgaver, til enhver tid er innenfor de rammer som er fastsatt.

Etterretningstjenesten må også skjerme sin virksomhet for å kunne ivareta samarbeidet med allierte og bilaterale partnere på en sikker måte. Våre samarbeidspartnere må ha tillit til at vi kan motta og bruke informasjon på en måte som ikke er kompromitterende. I forlengelse av

dette må våre brukere ha tillit til at vi leverer vurderinger som er nasjonale og som vi kan stå for på selvstendig grunnlag. Etterretningstjenestens interne vektleggelse av arbeidsmetode og betydningen av en kildekritisk tilnærming er i denne sammenheng viktige redskap for å sikre objektive analyser og vurderinger.

Ressurser

La meg kort minne om følgende:

- Norge har i dag militære i bidrag i Europa, Sør-Asia, Afrika og Midtøsten. Vi planlegger for innsettelse av militære bidrag til en eventuell operasjon i Darfur, så snart omstendighetene tillater det.
- Norge har en sentral posisjon i forhold til viktige energi- og fiskeriressurser i nordområdene, og vi er en strategisk energileverandør til Europa.
- Vår nabostat Russland er en regional stormakt med så vel felles som konkurrerende interesser i Nordområdene.
- Norske politiske og økonomiske interesser er representert over hele verden.
- Norge har hatt en sentral nøkkelrolle i flere fredsprosesser.
- Norge er gjennom sitt engasjement og deltakelse i kampen mot internasjonal terrorisme utpekt som mål for al-Qaida.

Vårt land har med andre ord et omfattende internasjonalt engasjement. Det sier seg da selv at en etterretningstjeneste i et lite land som vårt må prioritere. Vi har ikke og kommer ikke til å ha de ressurser som kreves for å dekke hele spekteret av tenkelige utfordringer. Dette gjelder både økonomiske så vel som rent menneskelige ressurser.

Vi må ikke fristes til å strekke ressursene så langt at kvantitet blir viktigere enn kvalitet.

Norge er i denne sammenheng avhengig av et velfungerende internasjonalt samarbeid mellom etterretningstjenester. For at vi skal kunne oppfylle hensikten og bredden av oppgaver tillagt i loven, må vi ha et utstrakt samarbeid med tilsvarende tjenester i andre land. Dette gjelder spesielt håndteringen av henholdsvis internasjonale militære operasjoner og internasjonal terrorisme. Skal et slikt samarbeid fungere, må vi være en troverdig og attraktiv partner med god kompetanse og kapasitet.

Like viktig er det nasjonale samarbeidet og koordineringen mellom Etterretningstjenesten og Politiets sikkerhetstjeneste på området internasjonal terrorisme. Utarbeidelsen av en samarbeidsinstruks for de to tjenestene i år var således viktig for å sikre Norges evne til å møte trusler som i liten grad lar seg definere som enten nasjonale eller internasjonale.

Kunnskap

Norges deltakelse i Operation Enduring Freedom i Afghanistan og den påfølgende NATO-operasjonen (ISAF) stilte nye krav til dybdekunnskap og ikke minst språkkunnskap, som få om noen etterretningstjeneste hadde forut for 2001. Tilsvarende er Norges bidrag til militære operasjoner i Afrika en utfordring når det gjelder språk- og landkunnskaper.

Etterretningstjenestens arbeidsområde dekker hele spekteret av samfunnsforhold i et gitt land. Dette forutsetter en bred kunnskapsbase og en rekruttering hvor flest mulig fagdisipliner er representert. Bredder er nødvendig for å sikre den nødvendige dybde og spenn i innhenting, så vel som i de analyser og vurderinger som gjøres.

Omskiftelige omgivelser stiller også krav til å være fremsynt og mottakelig for nye arbeidsformer. Med nye trusselbilder må vi også tenke og fokusere annerledes. Dette er kanskje selvfølgelig, men erfaringsmessig kan institusjonelle og organisatoriske bindinger vanskelig gjøre en slik fleksibilitet. Etterretningstjenesten, i likhet med enhver annen

organisasjon, må derfor løpende tilpasse institusjonelle og organisatoriske rammer slik at det er en balanse mellom behovet for kontinuitet og nyutvikling.

Sagt med andre ord er utfordringen å fortsette å være gode på våre tradisjonelle arbeidsområder, samtidig som vi bygger evne og kompetanse på stadig nye saksfelt.

Tjenesten må også ta høyde for at temaer og land som i dag ikke har et synlig fokus raskt kan komme opp på agendaen, og vi må derfor ha fleksibilitet til å snu ressurser til prioriterte oppgaver. Samtidig vet vi at det tar tid å bygge opp en god kunnskapsbase og få på plass dedikerte analytikere som kan utarbeide solide vurderinger på et nytt felt. I tillegg må tjenesten ivareta et minimum av beredskap på områder som skifter i prioritet og som med jevne mellomrom fordrer respons.

En etterretningstjeneste som er i kontinuerlig aktivitet, hjemme som ute, krever også ressursmessig utholdenhet. Dette tilsier at vi må ha et minimum av f. eks personell med teknisk kompetanse, analytikere og personer med språk- og annen kompetanse innen forskjellige områder for å kunne levere over tid. Det er derfor en løpende utfordring å balansere faglig fleksibilitet, dybde og utholdenhet.

Ivaretagelse av en solid og relevant kunnskapsbase fordrer en aktiv rekrutteringsprosess og mulighet til faglig oppdatering innen alle områder. I dag utlyses stillinger i Etterretningstjenesten på lik linje med andre statlige stillinger.

Betydning av metode

Innledningsvis trakk jeg opp noen konsekvenser av den teknologiske utviklingen vi er vitne til. En av disse er den direkte og ubegrensede tilgangen til informasjon fra et utall av kilder. Jeg er fristet til å stille et retorisk spørsmål om det da fortsatt er behov for en etterretningstjeneste i klassisk forstand.

I dagens virkelighet kan jo enhver med relativt små ressurser skape seg et situasjonsbilde ut fra media og Internett, det vi definerer som åpne kilder. Trolig vil utviklingen gå mot stadig bedre søkeverktøy og muligheter for å få skreddersydd informasjon ut fra definerte behov. Dette er en utvikling vi må ta inn over oss og tilpasse oss.

Etterretninger kan i denne sammenheng ofte fremstå som mindre tidsriktige, vanskelig tilgjengelige og tungvinte å håndtere som følge av de restriksjoner som gjelder ut fra gradering og krav til kommunikasjonssystemer.

Ikke overraskende vil jeg argumentere for at Etterretningstjenesten fortsatt har en viktig funksjon, og at denne faktisk øker i betydning i takt med økende informasjonstilgang.

Innhenting av informasjon krever kunnskap om kilden for å sikre bredde i innsamlingen. Igjen er det et behov for spesialkompetanse. Vi kan for eksempel ikke bare forholde oss til engelsktalende kilder i en verden hvor stadig større deler av informasjonsmengden kommer fra ikke-vestlige land. Sammenstillingen av informasjon fra ulike kilder er det som vil gi merverdi for våre beslutningstakere.

Etterretningstjenesten skal ivareta og sikre objektive og helhetlige vurderinger. Kildekritikk og bredde i kildetilfanget er i denne sammenheng avgjørende for å kvalitetssikre produktene. Etterretningstjenesten innhenter informasjon fra kilder som er vanskelig tilgjengelige. Summen av denne etterretningsinformasjonen er viktig, men må sammenholdes med åpen informasjon for å kunne nyanseres. Denne dimensjonen er unik for en etterretningstjeneste.

I tillegg er det slik at mengden av informasjon om et gitt tema eller land i åpne kilder ofte sier mer om hvor offentlighetens oppmerksomhet er innrettet i øyeblikket enn hva vi faktisk må bekymre oss for på sikt. En etterretningstjeneste skal varsle og følge potensielle konflikter og områder av interesse. Dette er ikke alltid sammenfallende med mediebildet.

Etterretningstjenesten må derfor opprettholde et selvstendig fokus og en innsamlingskapasitet som gjør oss i stand til å etablere en situasjonsforståelse så tidlig som mulig og uavhengig av et skiftende nyhetsbilde.

Vi må forvente og ønske velkommen en sunn skepsis blant mottakere av etterretningsinformasjon. Det er ikke slik at Etterretningstjenestens vurderinger presenteres som fullstendige sannheter. Vi må være åpne på at vi til enhver tid leverer en analyse og vurdering ut i fra den kunnskapsbase og informasjonsmengde vi besitter. Dette må erkjennes også hos brukere av etterretninger, samtidig som det aldri må være tvil knyttet til tjenestens objektivitet.

I denne forbindelse er det fristende å trekke frem et sitat fra en tidligere Forsvarssjef som sa at "Det er Etterretningstjenestens oppgave å se verden slik den er, ikke slik vi andre ønsker at den skal være" (Admiral Torolf Rein).

Avsluttende betraktninger

I min gjennomgang har jeg søkt å tegne et bilde av en dramatisk endret verden på bakgrunn av tre underliggende prosesser; globalisering, nye maktstrukturer og en revolusjonerende utvikling innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Utviklingen har bidratt til et omfattende og sammensatt trusselbilde.

Verden har nødvendigvis ikke blitt mindre, men skillet mellom tradisjonelt nasjonale og internasjonale forhold har blitt vanskeligere å påvise nøyaktig.

Etterretningstjenesten har som følge av dette gjennomført en betydelig omstilling. Flexibilitet kombinert med kontinuitet, vil være vår hverdag i fremtiden.

Omfanget av mulige utfordringer tilsier at Etterretningstjenesten ikke kan følge alle områder av interesse. I takt med den økende kompleksiteten i våre omgivelser har vi imidlertid fått en tett dialog med brukerne av våre produkter. Dette er nødvendig for å ivareta en løpende prioritering og derigjennom en mest mulig effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser. I denne sammenheng er det viktig å understreke behovet for et tett internasjonalt etterretningssamarbeid, og også et nært samarbeid mellom våre nasjonale tjenester.

Etterretningstjenestens visjon er: "Å bidra til norske myndigheters beslutningsgrunnlag med rettidig, pålitelig og relevant kunnskap om verden rundt oss."

La meg i den forbindelse til slutt sitere noen linjer fra St.prp. nr.1 (2006-2007):

"En teknologisk og kompetansemessig oppdatert etterretningstjeneste med et omfattende samarbeid internasjonalt, og med god koordinering med de nasjonale sikkerhetstjenestene (...), er en forutsetning for at politiske myndigheter skal ha tilgang til et bredt og godt beslutningsgrunnlag".

Takk for oppmerksomheten.